

Per un riu viu

La baixada de canoes pel Cinca pot reviscolar l'ús ciutadà de les seues ribes i dinamitzar la ciutat de Fraga.

Premi als Draps

El grup matarranyenc rep un dels premis Aragó de la Música en la seua primera edició.

Entrevista a Francesc Mauri

El meteoròleg de TV3 parla de la seua feina i de les repercussions mediambientals en el clima.

LA FRANJA

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

2,30 €

Any 8 • núm. 64 • La Franja, març de 2007

Carnestoltes a Fraga

ANTONIO MENÉN

Comparsa de Carnaval a Fraga

EDITA:

Iniciativa Cultural de Franja

C/ Pla, 4, 44610 Calaceit, Tel. 978 85 15 21
 Associació Cultural del Matarranya
 Consells Locals de la Franja
 Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
 Centre d'Estudis Ribagorçans (CeRib)

DIRECTOR:

Mário Sasot
 msasote@yahoo.es

GESTIÓ I ADMINISTRACIÓ:

Hipòlit Solé

CAP DE REDACCIÓ:

Isabel Calaf • T. 661 470 457
 tempsdefranja@telefonica.net

COORDINACIÓ DE COMARQUES:

Marta Canales

REDACCIÓ:

Antoni Bengochea, Lluís Rajadell,
 Carles Sancho i Pasqual Vidal
 (el Matarranya).
 Arcadi Abad, Damià Torrent,
 Marta Canales, Jaume Casas
 i Josep Labat (el Baix Cinca).
 Carles Barrull, Anna Enjuanes,
 Neus Enjuanes i Aleix Castellnou
 (la Llitera i la Ribagorça).
 Carme Messeguer (PPCC).

OPINIÓ:

Susanna Barquín, Esteve Betrià,
 Tomàs Bosque, Josep A. Carrégal,
 Miquel Estaña, Joaquim Montclús,
 Josep Puche, Francesc Ricart,
 Carles Sancho, Ramon Sistac
 i Carles Terès.

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT:

978 85 15 21

IMPRESSIÓ I PRODUCCIÓ:

Gràfiques del Matarranya, SL
 grafiques@matarranya.com

DIPÒSIT LEGAL: TE-88/2000

ISSN: 1695-7709

EN VENDA A:

Albelda
 Estanc Conchita
Calaceit
 Papereria Abàs
El Torricó
 Llibreria Pilarín
Fraga
 Llibreria Badia, Llibreria Cabrera
Girona
 Llibreria Les Voltes
Lleida
 Llibreria de la Generalitat
Mequinensa
 Papereria González
Reus
 Llibreria Gaudí
Saidí
 Llibreria Panadés
Saragossa
 Papeleria Germinal
 C/ Sepulcro, 21
Tamarit
 Estanc Patrino
Tortosa
 Llibreria El Temple
Vall-de-roures
 Llibreria Serret

Aragó torna a repudiar el català

El Parlament Espanyol ha tornat a escenificar el rebuig històric d'Aragó a la llengua catalana. El procés de reforma de l'Estatut aragonès és valorat pels seus propis actors com històric. I en el seu emplaçament actual a Madrid, on espera la seua aprovació parlamentària, els partits han seguit la línia que havien dibuixat a Saragossa. L'article 7 va eixir d'Aragó amb una redacció enquistada en les *modalidades lingüísticas* dels darrers 25 anys.

La reforma de l'Estatut de l'any 1996 havia declarat que es garantirien els drets dels parlants i l'ensenyament del català mitjançant una llei de Corts. Un gran avenç respecte el redactat de 1982, ja que acabat el franquisme només s'havia garantit que les *modalitats lingüísticas* gaudirien de *protecció* com elements del *patrimoni* aragonès. Però este avenç aparent ha estat aturat durant 10 anys, primer per la coalició conservadora PP/PAR de Lanzuela (1995/99), i posteriorment per la coalició de socialistes i regionalistes de Marcelino Iglesias (1999/07), sense legislar sobre els drets dels parlants. Enguany s'abandona el vell Estatut amb l'incompliment de l'article 7, sense llei de llengües.

La nova proposta estatutària que signen el PSOE i el PP, amb el PAR i IU, només incorpora l'afavoriment de les relacions en català o aragonès entre ciutadà i administració. A efectes pràctics, però, s'espera que se seguirà topant amb una administració composta de funcionaris monolingües i paperassa monolingüe.

Per contra, Chunta Aragonesista escenificà a Madrid l'oposició a aquest article de l'Estatut, del qual ja es va desmarcar a Saragossa.

Demanen que el nou Estatut es desentenga de les *modalitats lingüísticas* i reconega el nom de les llengües: català i l'aragonès. A més, demanen la seua oficialització i l'ensenyament *de i en* les llengües minoritzades, per tal d'aconseguir la seua plena normalització. També, i amb intencions de negociació, afegixen una esmena subsidiària a l'anterior, en que rebaixen les demandes a un únic punt: el reconeixement del català i l'aragonès amb el seu nom.

Izquierda Unida seguix les directrius pactistes dissenyades a Aragó. Però el seu referent català, Iniciativa per Catalunya, es desmarca del grup estatal. A més es convertix en l'únic grup que signa les esmenes fetes per l'associacionisme de la Franja (Fraga, 26 i 27 de maig de 2006, Jornada de l'Observatori de la Llengua). S'incorpora una important esmena transitòria que garantix que mentre no s'aprove la llei de llengües és d'aplicació la Carta Europea de Llengües Regionals i Minoritàries, que fa efectius alguns drets bàsics.

Esquerra Republicana presenta la mateixa esmena que Chunta Aragonesista, però s'estaueia l'esmena subsidiària de la negociació. Finalment, Convergència i Unió decidix incorporar només una disposició addicional a tot l'Estatut, per completar l'article de les modalitats del quadripartit. Es demana que una llei de llengües regularà *la cooficialidad del aragonés, el catalán y el aranés, lenguas minoritarias de Aragón*. A més d'obviar les recomanacions fetes al govern aragonès sobre la impossibilitat de cooficialitzar cap llengua mitjançant la llei de llengües, ja que ha de ser el mateix Estatut qui declare l'oficialitat, s'incorpora l'aranès per error.

s u m a r i

salutació del director

Llegint l'entranyable i literari reportatge de Josep Lluís Escuer sobre el riu Cinca en aquest número que teniu a les mans, no he pogut evitar emocionar-me i «somniar enrere», recordant el que havia estat el riu de la meua infantesa a Saidí. Per als xiquets del poble de la nostra generació, lo riu era un món d'aventures, d'emocions i d'aprenentatge. Simulavem (a vegades les féiem realitat) guerres entre els petits veïns de Vilella, que com nantros, anaven a jugar i a refrescar-se a la gillera del riu.

Allí apreníem a nadar, i a ajudar solidàriament als que passaven algun perill en aquelles aigües, de vegades traïdores. Allí alguns van descobrir l'amor o l'atracció física. I fins i tot la mort, quan un amic de la colla morí als 18 anys davall les seues aigües.

Ara el riu està molt més allunyat del poble que abans. La gillera poblada de pedrissos i cantals ha desaparegut després que els camions de la grava, en les dècades «desarrollistes» se la van endur tota per a la construcció. I les piscines són més segures per a aprendre a nadar.

Però tenim dret a enyorar aquelles idíl·liques estances a un riu viu, desafiant i provocador de somnis i aventures? Somniar no fa mal a ningú.

Mاريو Sasot

2

Editorial

3

Salutació del director
Cartes dels lectors

4

El Matarranya

7

El Baix Cinca

10

Entrevista
Francesc Mauri

12

La Llitera i la Ribagorça

14

Tema del mes

16

Aragó

17

Gent de Franja

18

Països Catalans

19

Reportatge:
Quelcom més de Pau Gargallo

cartes dels lectors

El Sidral a Fraga en castellà

Acceptaria un grup de titelles d'Holanda anar a Flandes, ambdós territoris de llengua neerlandesa, i actuar en francès? O permetria l'Ajuntament de Madrid que un grup portoriqueny actués en anglès en aquesta ciutat? Doncs el capvespre de dissabte 13-1-07 El Sidral, uns titellaires de Lleida, van presentar a Fraga *Nora i el conte perdut* en versió castellana. L'organització anava a càrrec de l'Ajuntament, un ajuntament que perpetua la diglòssia de la població que administra.

Quim Gibert
Fraga

El regidor de la (a)normalitat

Miguel Luis Lapeña Cregenzán, regidor fragatí de cultura i turisme, entre d'altres matèries, manifestava l'estiu passat parlant sobre la llengua autòctona, «volem donar-li un tractament de normalitat» (*Temps de Franja*, núm. 58). Mig any després la seva regidoria ha estat la promotora d'una *Guía de Restaurantes de Fraga*, que ell mateix va presentar en un acte a l'ajuntament. Tant la salutació de l'alcalde com la resta de publicació ignora precisament la llengua autòctona. I després veus polítics, amb cara de preocupació, perquè la gent cada camí creu menys en ells.

Agustí Lahuerta Codina
FragaEl Justícia d'Aragó
defensa el «Chapurriau»

El Justícia d'Aragó, la figura que té el mandat de defensar els drets i les llibertats dels aragonesos, va denominar el català amb la denominació pejorativa de «chapurriau» en la seua compareixença a les Corts d'Aragó, Tal com indica el *Periódico de Aragón*, Chunta Aragonesista va requerir-li la menció de la llei de llengües que el Govern Aragonès ha endarrerit consecutivament des de 1997, donat que no se n'havia fet constar cap queixa. El Justícia va contestar aquest requeriment amb la menció pejorativa de la llengua com a «chapurriau», que a les Corts Aragoneses molt pocs s'atreveixen a defensar.

Natxo Sorolla
Pena-roya

Fraga i la convivència lingüística

Només tombar l'any, els veïns de Fraga vam rebre la nova ordenança municipal de convivència ciutadana, que aborda bàsicament l'àmbit dels residus i la neteja viària.

Hi ha polítiques medioambientals que no tenen la més mínima sensibilitat ecolingüística. I és que per enèsima vegada l'ajuntament socialista fragatí exclou la llengua autòctona dels materials que edita, com en el cas d'aquesta ordenança. Parlar de convivència ciutadana i discriminar els fragatins catalanoparlants, que és una part molt important de la població, és èticament deplorable.

Q.G.
Fraga

Milloren els accessos a Beseit

■ Redacció

L'ESMOLET

Significar-se

Aquesta expressió l'he sentit sovint quan els meus majors m'han explicat coses de la guerra. «Ton iaio es va significar massa», «aquell de casa Tal va acabar malament per significar-se»... M'estranyava el verb aquest, però més endavant, el diccionari me'l corroborà: «Donar-se clarament a conèixer com a tal o tal cosa».

Els primers temps de viure en aquest Aragó nostre vaig sentir-ho vagament aplicat a mi: les columnes que publicava a *La Comarca* amoïnaven la mare. Era l'època del suport d'en Pujol al govern socialista. L'allau de crítiques als catalans s'extenia per les Espanyes. Si fa no fa com ara.

L'altre dia, caminant per Alcanyís, va aturar-me un conegut d'aquells primers temps. Vam preguntar-nos per les nostres vides i feines. Després va dir-me que era molt valent d'escriure els «Viles i Gents», que si tornaven a guanyar els populars, jo i en Rajadell ja ens podiem preparar. Vaig quedar-me consternat. «!Pero si no escribo nunca de política! Sólo de cultura, de lengua...» Va dir-me que era igual. Ell mateix se sentia amenaçat per aquells que, quan eren al poder, invocaven «los españoles de bien». «Y eso que me siento español y, creo, soy buena persona», reblà. Ens acomiadarem amb una encaixada. De cop i volta se'm representà mon iaio Ramon, d'Estopanyà, fent allò que ell creia que havia de fer. Sense heroïsmes ni temeritats. Senzillament i normalment. M'estaré jo també «significant»?

A casa m'esperava la feina, la família, la vida.

Carles Terès

Pont i ermita de Santa Anna a Beseit

Beseit, un dels pobles amb més potencial turístic de la Comarca del Matarranya, disposa des del passat dia 11 de desembre de nous accessos gràcies a la inauguració de la millora de l'única carretera d'entrada al poble, els 6,1 quilòmetres de la A-2412 des de Vall-de-roures. La DGA ha invertit en la reforma 3,4 milions d'euros. A l'acte inaugural van assistir el president del Govern aragonès, Marcel·lí Iglesias, i el conseller d'Obres Públiques, Javier Velasco, entre d'altres.

Les obres han suposat una notable millora del traçat i del paviment, sobretot en el primer tros, que va des de Vall-de-roures fins al quilòmetre 3 i que afecta a la fàbrica de pinsos del Grup ArcoIris. A n'este sector, s'han eliminat les curves més perilloses i s'ha deixat una amplària mínima de carretera de 7 metres –abans era de només 5 metres–.

Des del quilòmetre 3 fins a Beseit els canvis de traçat han estat menys significatius, el que encara deixa algunes curves

massa pronunciades, segons comenten els veïns del poble.

Una nota informativa del Govern d'Aragó informa de que al tram més pròxim a Beseit s'ha evitat modificar el traçat original per evitar l'impacte paisagístic, ja que la carretera discorreix entre les primeres muntanyes dels Ports de Beseit a un costat i el riu Matarranya a l'altre. L'amplària mínima en aquest sector és de 6 metres. Entre les obres de fàbrica executades destaca una ampliació del pont sobre el riu Matarranya, molt prop d'un túnel de 30 m.

A tot el recorregut s'ha substituït el paviment, que era molt deficient i irregular. Aquesta via, a més d'un intens tràfic turístic dirigit als Ports de Beseit, suporta una important activitat industrial, degut a la presència de la fàbrica de pinsos d'ArcoIris i a una potent fàbrica de grava i sorra.

Si bé ha millorat la situació general de la carretera, alguns veïns comenten que les barres de seguretat col·locades a les vores del paviment estan massa damunt de la carretera i que les cunetes tenen un pendent molt pronunciat.

Comença la senyalització dels jaciments en la ruta «Íbers al Baix Aragó»

■ Redacció

Els treballs han començats fa unes setmanes.

Al mes de desembre de 2006 va començar la instal·lació del 1r panell informatiu i dues taules d'interpretació en cadascun dels jaciments de la Ruta dels Íbers al Baix Aragó històric que ja han estat objecte previ de treballs de neteja i consolidació.

S'han instal·lat fins al moment els panells i taules dels jaciments de la Torre Cremada

i Tossal Montanyés de la Vall del Tormo, la Loma de los Brunos de Casp i la Guardia d'Alcorisa.

En les properes setmanes continuarà la instal·lació d'aquests senyals informatius en altres jaciments d'Alcanyís, Calaceit, Casp, Massalió, Oliete, etc. així com la instal·lació de senyals direccionals en els camins d'accés a tots ells.

Poblat del Tossal Redó a Calaceit

RICARD SOLANA

Val més tard...

El 20 de març del 2003, sense fer cap cas a la ciutadania mundial, Estats Units i els seus aliats (entre ells l'Estat Espanyol) va començar la invasió d'Iraq. Els arguments eren clars, Saddam Hussein tenia armes de destrucció massiva, donava protecció als terroristes d'Al-Qaeda, i el seu règim no era democràtic. Ja llavors la majoria dels ciutadans no enteníem aquests arguments. Armes de destrucció massiva?

Era estrany que els Estats Units que havien proporcionat armes durant anys al règim iraquí, ara es preocupaven d'aquest arsenal. Protecció a terroristes? Un règim dictatorial i legalment laic, fet pel qual els Estats Units el tenien com a aliats davant l'Iran, protegint a fanàtics religiosos que volien destruir al seu benefactor? Un règim no democràtic? Ara resultarà que l'administració de Saddam era democràtica quan el govern americà li regalava armament? Tots finalment vam acabar pensant el mateix: «volen el petroli».

Tres anys després, aquella guerra democratitzadora no s'ha acabat i les nostres sospites s'han convertit en veritats innegables.

I, ara que l'Iraq ja quasi s'ha convertit en un nou Vietnam, quan veiem que cada dia explota una nova bomba al mig de Bagdad, quan els empresaris d'occident s'han repartit el pastís del petroli i de la reconstrucció, ara el senyor Aznar ens diu que reconeix que no hi havia armes de destrucció massiva a l'Iraq. Han fet falta tres anys, no se sap quants milers de morts, i que els ciutadans el castigaren a les urnes, per a que aquest gran demòcrata reconeguere que es va equivocar, o millor dit, que ens va enganyar.

Marc Martí Badia

Balanç molt positiu dels primers concerts del cicle *Sons del Matarranya*

■ Marc Martí

Ja fa quasi cinc mesos que el I Cicle de Concerts SONS DEL MATARRANYA (organitzat per l'Associació Cultural del Matarranya juntament amb La Barraca, i amb el suport de Aragón Musical) va començar a caminar, i de ben segur, que ningú, ni la pròpia organització s'esperava la increïble resposta que tindria la gent de la nostra terra. Avui, després de 16 concerts podem afirmar que aquesta convocatòria ha estat tot un èxit, centenars de joves de la comarca del Matarranya i de poblacions veïnes han acudit massivament als diferents concerts.

El dia 6 de gener el grup matarranyenc LOS DRAPS van fer que La Barraca s'omplís de gom a gom. Després de tres mesos a les fosques, el grup va donar molta guerra, més d'una hora i mitja sobre l'escenari, temps en el que vam poder sentir gairebé totes les cançons del seu primers disc, i algunes de noves com *Un crit al vent*, *Consumisme Llibertari* o *Acata't-en*. A banda de que la gent no va parar de ballar i de cantar, cal destacar que aquest concert va ser molt especial, per què el Rosset, el teclista, s'acomiajava del grup, fet que va motivar crits del públic demanant-li que no marxés.

El dia 13 de gener els MATARRAÑA IN LAIF de Vall-de-roures van donar un nou aire als concerts. Versions dels 80', d'allò que s'anomena «la movida», no van deixar que la gent, aquesta vegada de més edat, no parés de moure's. Amb La Barraca convertida en una discoteca dels vuitanta, diversos amics del grup van anar pujant a cantar diversos temes; també vam poder sentir el primer tema propi d'aquest grup *Dormiràs amb mi*.

El dia 19 de gener vam tornar a viatjar cap a LO CLUB de La Codonyera, allí vam gaudir del què, sens dubte, va ser una de

Actuació dels Azero de la Codonyera

les sorpreses del cicle. I, és que els nois del COLECTIVO ASALTO LIRIKO ens van sorprendre a tots amb una actuació que va combinar el dub o ragga amb violins i percussions, i el hip hop més dur a veu pelada.

El dia 20 de gener vam tenir el plaer de poder escoltar en directe a un grup mític d'Aragó, els MALLACAN. Els Saragossans davant un públic molt nombrós van tornar a demostrar el perquè del seu renom, gaites, teclats, guitarres, trompetes, van sonar com un tot sense fissures fent que el públic els acompanyés en cançons com *País Zierzo* o *Palestina*. A més ens van desvetllar que estan musicant un poema de Desideri Lombarte per al recopilatori SONS DEL MATARRANYA.

El dia 3 de febrer després d'una setmana de descans forçat per la neu, els GEN van fer que tornarem a veure crestes i cadenes pel Matarranya. I és que el seu rock de sèrie B va fer que molts punks de les rodalies acudiren al concert. Ells com sempre contundents i sense parar de saltar per tot arreu, si bé el públic va estar molt entregat, fins i tot el propi grup es va sorprendre que la gent cantés amb ells cançons com *Argentina* o *Daño Colateral*.

El dia 10 de febrer el grup fronterer TEMPS AL TEMPS

va tornar a dur la calma al cicle, i ens va oferir un recital de música poètica i intimista, que lluny de caure en el tòpic de la poesia cantada va aportar un nou so a aquest estil. Poemes de Lombarte, de Juli Micolau o de German van nàixer de les mans i les boques d'aquests nois.

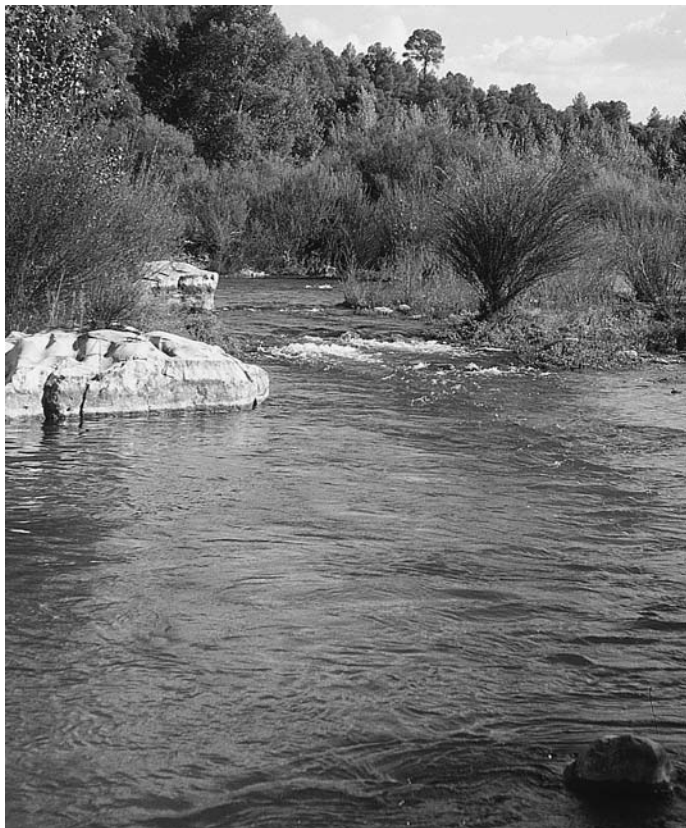
El dia 11 de febrer, ÀNGEL VILLALBA va portar fins a Pena-roja les cançons de la nostra transició. Records de lluites, d'amors i d'una manera de viure que el més joves de la zona vam conèixer gràcies a la guitarra i la veu d'aquest favorol infatigable.

El dia 17 de febrer, l'aragonès i el català van tornar a conviure dins La Barraca. I és que aquest dia, potser un dels més complicats degut als carnivals, el ULUT (la nova promesa de la música en aragonès) i els DECHUSBAN (una curiosa mescla de pop i folk) ens van aportar músiques bastant desconegudes per la nostra terra. Per una banda, un hardcore obscur i distorsionat ple de melodia. I, per l'altra, una música de plaça de poble amb tocs poperos que no dixa indiferent a ningú.

Bé, només falten 3 o 4 concerts per a què aquesta aventura que va nàixer d'un somni arribe al seu final, i de ben segur que si tot segueix igual podrem dir que SONS DEL MATARRANYA ha fet història.

PLADEMA celebra el X Dia dels Enamorats del Matarranya

■ Marc Martí

RICARD SOLANA

Han passat deu anys des del conflicte hidràulic de Beseit, bressol de la Plataforma en Defensa del Matarranya (PLADEMA). Aquests amants del riu segueixen units, vetllant pel benestar del medi ambient de la comarca.

El diumenge 18 de febrer PLADEMA va celebrar el X Dia dels Enamorats del Matarranya, per a recordar que a través del diàleg i la raó es pot arribar a l'enteniment. La pluja no va poder parar la trobada, prevista a la caseta del bombeig. Així que es van traslladar al centre de la localitat de Beseit.

Una jornada en la qual es va tornar al passat, del que s'han après bons ensenyaments. Enrere queda el projecte de bombeig d'aigua des del riu Matarranya fins al pantà de Pena, per a cabal de reg en la

part baixa de la comarca. El matí va començar amb un concert de la Coral de Beseit, que va interpretar un repertori molt representatiu. Van començar amb l'Havanera Trista de la Ronda de Boltaña, zona d'Osca companya de fatigues. En concret, diverses lletres reivindicatives que van sonar durant la marxa verda del conflicte del bombeig, o la cançó 'El nostre riu', composta per a aquella ocasió. Aquest desè aniversari va estar acompanyat a més de bon menjar, carns i embotits de la zona i còcs per a postres.

Entre els assistents, veïns de Beseit, Vall-de-roures i fins i tot de Saragossa, entre ells, Pedro Arrojo, president de la fundació Nova Cultura de l'Aigua i primer espanyol guardonat amb el premi Goldman de Medi ambient.

Mor Fernando de Latorre, exalcalde de Calaceit, als 72 anys

■ M.M.

Fernando de Latorre, de 72 anys, va morir el dissabte 10 de febrer a Saragossa. El funeral va ser en l'Església Parroquial de Calaceit. Fernando Latorre, qui va ser alcalde de la localitat pel Partit Popular (PP) durant dues legislatures, entre 1991 i 1999.

Abans d'ocupar l'alcaldia, va ser regidor a l'Ajuntament, entre 1974 i 1979, i va presidir la Cambra Agrària local.

Persona amb caràcter, però dialogant i honest, noble i sincer. Fernando Latorre, empresari agrícola, va impulsar mentre va estar a l'Ajuntament el Polígon Industrial del seu poble i va ser cofundador de la Fira Agrícola de l'Olivera i de l'Oli. No obstant això, un dels aspectes que més ressaltaven els seus amics va ser el fet que «va trobar un poble dividit quan va entrar a l'Ajuntament, i va aconseguir unir-lo».

Un altra faceta de Latorre va ser la seua constant defensa del català com la llengua parlada a la Comarca del Matarranya.

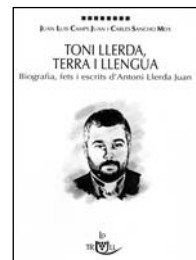
Ascuma publica un llibre sobre la vida de Toni Llerda

■ M.M.

Escrit per Juan Luis Camps i Carles Sancho, l'obra, que s'integra en la col·lecció 'Lo Trull', es titula *Toni Llerda, Terra i llengua. Biografia, fets i escrits*. El volum, com es diu en la introducció, es converteix en una oportunitat per a reflexionar sobre l'evolució política i cultural de Queretes i del Matarranya durant la segona part del segle XX i els primers anys del XXI.

Els dos autors del llibre dedicat a Llerda reconeixen que a l'hora de compilar l'abundant informació que apareix en el llibre han constatat «la gran estima i consideració que tot el món tenia cap a Toni».

La primera part del llibre ofereix un ampli recorregut per

la vida de l'edil mort.

Els lectors podran trobar en aquestes pàgines fotografies i dades sobre el recorregut vital d'aquest polític i intel·lectual. L'obra, en aquest primer tram, ofereix també una recopilació d'articles periodístics publicats en diferents mitjans de comunicació de la Comunitat. A més, poden llegir-se entrevistes que Llerda va concedir als periòdics.

La segona part del llibre està dedicada als escrits que l'ex-primier edil de Queretes va redactar al llarg de la seua vida.

Un canal d'aigües braves a Fraga?

■ J.L. Escuer Ibarz

Recordo aquelles vesprades d'estiu a l'embassament de Mequinensa-Riba-roja, especialment a boqueta de nit, amb una brisa suau que espentejava en silenci la nostra embarcació, un 420 vellíssim. Recordo la posta de sol: un cel roig pentinant les muntanyes. Un autèntic luxe per als sentits. Gaudíem d'aquella meravella completament sols, feliços, en la minúscula immensitat de l'embassament. Amb la caiguda de la nit plegàvem les veles i la conversa derivava a vegades en una petita discussió: Havíem de mantindre en secret l'absoluta bellesa i el silenci d'aquells capvespres per a continuar gaudint en solitari?. Era trist veure com la majoria dels usuaris de l'embassament romanien a la «Playeta», sense plantejar-se tan sols navegar riu amunt per a descobrir altres horitzons, altres sensacions?

De vegades en Roman em acompanyava amb el seu caiac. Mentre nosaltres alliberàvem adrenalina orsant el veler, ell s'internava en algun barranc amb el seu caiac i tornava ebri de naturalesa, conduint-nos cap a un tamarigar amagat on havia descobert uns ous de gripau, una rara herba o un cau. Anys més tard vaig deixar la vela i em vaig deixar seduir per la incontenible passió de Roman quan em descrivia les seues sensacions remant en el riu amb el seu K-1.

La primera vegada que vaig baixar el Cinca en Caiac em va impressionar el canvi de perspectiva. Sempre m'havia mogut per les vores, en terra ferma, estudiant les seues plantes, observant aus o simplement passejant. Des de l'aigua tot es va tornar diferent i va adquirir una dimensió nova. Em vaig enlluernar amb la manera en

com un berrat pescaire, a pocs metres de la meua embarcació, desplegava tota la seua anatomia per iniciar el vol. Realment pot seguir-se tota la seqüència perquè, amb la seua enormitat, realitza tota l'operació lentament, quasi amb luxúria continguda. I què dir dels cormorans que juguen amb tu, a pocs metres de la proa, submergint-se l'una i l'altra vegada i mirant de reüll a veure si t'atreveixes a seguir-los. O del blauet, amb eix color elèctric, que realitza un vol de disseny, ràpid i fugaç.

Em vaig apassionar ràpidament pel riu, per l'aigua, els seus arbres i les seues roques. I també pels seus sorprenents canvis després de les riuades. He sentit el plaer de travessar les boires de desembre o la dolçor d'una pluja intensa i persistent mentre palejava. He remat en molts rius, alguns salvatges, altres tranquils i perososos. A tots els estimo d'una manera o d'una altra. Sentir-te petit, com un animal insignificant, en un tren d'onades enormes o en un remol que t'aspira irremediablement, és una experiència gratificant que et col·loca en el teu lloc i et desposseeix d'aquesta vanitat de què tant ens vestim els homes.

Quan remo pel Pirineu, en aigües turquesa, veient com les pedres del fons passen molt ràpid davall el casc del caiac, sempre penso en el nostre Cinca, d'aigües brutes i inquietants, amb eixa exuberància biològica que només els caiaquistes podem gaudir en la seua plenitud. I m'entristeix com els riberencs viuen a les seues esquenes, indiferents als plàstics, rodes, ferros, purins i productes tòxics que espatllen la seua figura. Penso en els rius de Txèquia o d'Eslovènia, on

Baixada amb caiac per les aigües del riu Cinca

pràcticament en cada poblet hi ha un petit camp d'eslàlom i on la gent rema, passeja, pesca i gaudeix del riu. I el cuida com un bebè melindrós. Penso en rius com l'Ardèche, a França, una joia de la geologia. M'admira com els nostres veïns gals cuiden i assaboreixen els seus rius. També a l'Ardèche hi ha un petit camp d'eslàlom, sempre ple de bulliciosos escolars que remen i aprenen, sense proposar-s'ho, que el riu també és un llibre que pot llegir-se i ser gaudit. Que és cultura, en definitiva.

Els companys de «Caiac Baix Cinca», i jo mateix, hem lluitat per aquest camp d'eslàlom a Fraga, conscients que la seua existència canviarà la relació dels nostres conciutadans amb el Cinca. Conscients que ajudarà molt que deixem de donar-li l'esquena i tornem la mirada cap a les seues aigües i comencem a estimar-lo i a defensar la seua qualitat biològica i paisatgística.

Sé que molta gent gaudirà observant des del passeig les figures que algun palista dibuixi dins l'onada d'estil lliure o

admirant l'elegància amb què llisca una piragua de fibra a l'hora d'atacar una porta. Sé que molta gent començarà a mirar el riu d'una altra manera i potser, a exigir, que les seues aigües tornen a ser tan transparents com els nostres vells ens asseguren que van ser. Potser alguns decidiran un bon dia que poden baixar a la llera i passejar davall els arbres o tindre una animada conversa amb algun palista que en aquell moment estigues descansant. Potser en creuar el pont, més d'un mirarà cap avall, no amb desdeny com ara, sinó amb una certa vanitat de tindre un riu únic i preciós que connecte perfectament els afores amb el casc antic.

M'alegro molt que l'ajuntament fragatí hage aconseguit que aquesta inversió de 600.000 euros, procedent de l'Expo-2008, es quede a Fraga i no en un altre lloc de la província. I no veig el dia en què jo mateix estiga remant al costat d'alguns que encara no saben que la millor manera de estimar a un riu i gaudir-lo és fondre's amb ell.

De fantasmes

Fa uns dies, un fragatí amb tendències ababòliques em comentava que Temps de Franja segueix en la línia d'una qualitat més que notable, i no ho deia per dir, perquè no és, per entendre'ns un fantasma. Immediatament després d'aquesta lloança, va venir el però (ai!), concretat en un excés de lamentacions. Acabava de llegir l'últim número de la revista i li havia quedat el regust d'una queixa sostinguda, expressada des de diferents àmbits temàtics i territorials.

Com si hagués pitjat un resort, em va venir al cap l'assaig que el mateix dia presentava a Barcelona Miquel Pueyo (filòleg, lleidatà i, ara, a més, secretari de Política Lingüística de la Generalitat), *El fantasma de la mort del català*. Pueyo sosté que cal superar la cultura de la derrota i incrementar la nostra autoestima com a parlants de la mateixa llengua que Lluís, Gaudí o Pau Casals. Podem afegir que Joan Miró, Jesús Moncada, Dalí, Espriu, Joan Maragall, Verdaguer, etc. La veritat, és un orgull saber que tots deien *bon dia* i que molts continuem la tradició de saludar amb aquest bon desig.

També remarca Pueyo que cal abandonar l'expressió «la situació del català» per una altra de més acurada: «les situacions del català», i planteja la necessitat de col·laboració entre les diferents administracions competents en cada territori com una fita assumible. De cop, recordo a Lluís Llach, en una conversa sobre la Franja es va referir a les causes perdudes, i, la veritat, em va caure fatal. Sort que de vegades hi ha gent que, amb la lamentació es posen les piles, com diu l'amic Hèctor Moret.

Susanna Barquín

El Carnestoltes a Fraga

■ Marta Canales

ANTONIO MENEÉN

Seguint el programa d'actes de la Comissió de Festes, la tradicional festa del Carnestoltes va començar el divendres 16 a la nit, a la discoteca Florida 135, amb la 3a edició del Villagers Carnival Night. Un any més els nostres DJ's locals (Javi Visa, Paco Beltran, Sergio Pardos, Saul Moreno i Two Brothers) van oferir, cadascun, els seus millors noranta minuts. Només un comentari: la gent no sap del bo, perquè si realment en sabs-

sin la pista principal de la Florida 135 hagués estat a rebotir des de quarts de dotze de la nit per gaudir d'una sessió amb un nivell important de bona feina als plats. Però com en casos anteriors, tothom arriba a misses dites, o sigui a mitja sessió o concert.

Pel que fa als actes propis del Carnestoltes, el dissabte 17 de febrer va començar amb les inscripcions al concurs del «Rei Carnestoltes 2007» als porxos del Cegonyer, que va tenir una

participació de més de 780 persones, distribuïdes en 50 grups de disfresses diferents. Quan acabaren les inscripcions, a les quatre de la tarda, va començar la gran Rua de Carnestoltes, des de la plaça Espanya fins a la plaça de Sant Pere, encapçalada pel Grup de Màscara i la xaranga La Banca. Enguany, Sant Antoni va voler acabar prompte ja que el segon nom que mossèn Martí va dir es va endur els dos tocinos. La Rua va continuar fins a l'Hort de l'Hospital, on les Màscara ens van presentar als ninots i van animar a tots els presents amb balls i caramels, continuant la cercavila pel Barranc, la costa del Cegonyer i acabant a la plaça Espanya. A quarts de set l'orquestra Imperium va iniciar el Ball de disfresses amb un Cegonyer ple de color, de disfressats i de festa.

Els guanyadors i Reis de Carnestoltes 2007 van ser «Els Ocells de l'Aiguabarreig» en categoria adulta i unes hostesses molt divertides, «Les Iberia-Tours.com», en categoria infantil. A mitjanit l'orquestra Imperium va continuar amb la seva sessió més discotequera fins a quarts de tres de la matinada.

+Billauba, a la Guia Michelin

■ Redacció

L'edició 2007 de la Guia Michelin inclou el restaurant +Billauba de Fraga en la categoria de recomanat. Una bona notícia per a la població i la comarca, ja que les valoracions d'aquesta Guia són les més influents d'Europa.

S'ha de dir que Michelin atorga diferents qualificacions, les més conegudes són les estrelles, que reben un petit

número de restaurants d'alta qualitat, i, sense dubte, la inclusió a la guia és ja una bona recomanació.

El Restaurant +Billauba, que ofereix un acurat equilibri entre la tradició i la modernitat, ha acollit diferents trobades amb autor organitzades per l'Institut d'Estudis del Baix Cinca. Els assistents sempre han pogut gaudir d'una acollida

de agradable i d'un àpat deliciós que no desmereixia la bona conversa.

El «contacontes» Domingo Chinchilla captivà als alumnes de Fraga i Mequinensa

■ Felip Berenguer

L'actor i «contacontes» valencià Domingo Chinchilla delectà a grans i xiquets en les seues actuacions a cinc centres escolars del Baix Cinca i a la biblioteca del Palau Moncada durant els dies 13 i 14 de febrer.

El dia tretze actuà davant dels alumnes de català de l'ESO de la secció de Mequinensa de l'IES «Baix Cinca» i per als alumnes d'aquesta matèria de l'IES «R. J. Sender» de Fraga. Les històries dramatitzades i actualitzades de temes clàssics com els contes de les «Mil i una nit» o la surrealista «Història d'un pepino i una botifarra negra dins d'un cos humà» captivaren als adolescents riberenços que seguiren sense tartir les evolucions d'aquest joglar postmodern.

Al tardet d'aquest mateix dia

continuà amb la seua tasca d'encantament, ara amb adults, a la Biblioteca del Palau Moncada de Fraga, on jugà amb abundants i variades referències literàries.

Al dia següent intervingué als tres centres públics de Primària de la capital del Baix Cinca. A les 9 del matí ho feu per als alumnes del col·legi del barri de Llitera.; a les 11, es traslladà al CP Miguel Servet, i a les 4 de la tarda actuà al CP «Sant Josep de Calassanç.

Aquestes activitats formen part del Programa de Literatura Oral i Tradicional del Projecte d'Animació Cultural a les Escoles de la Franja que organitza el Departament d'Educació del Govern aragonès, que coordinen els professors franjolins Màrio Sasot i Antoni Bengochea. Aquest projecte

Actuació de Domingo Chinchilla a l'IES Mequinensa

porta, als cinquanta centres de la Franja on s'imparteix català, diverses activitats culturals a les seues aules, com visites d'escriptors i cantautors, tallers creatius, exposicions, músics,

contacontes, etc. L'activitat més recent és el Programa de Teatre a l'Aula, que per primera vegada permetrà l'actuació en català dels Titiriteros de Binèfar en localitats de la Franja.

ESTAMPES RIBERENQUES

Caixa o faixa

■ Quim Gibert

Ara fa més de dos anys que una organització cultural de la Franja de Ponent i Caixa Penedès van signar un document, pel qual l'entitat de crèdit es comprometia a introduir progressivament el català en els seus serveis financers a la sucursal de Fraga (Baix Cinca). D'aleshores ençà, però, l'acord ha quedat en paper mullat: ni la caixa d'estalvis catalana ha complert res del que va convenir, ni l'organització franjolina ha fet el més mínim seguiment. En el País Valencià també hi ha hagut queixes perquè Caixa Penedès no ha fet realitat alguns dels seus compromisos lingüístics.

Fa també dos anys, Ricard Fornesa Ribó, president de La Caixa, justificava per carta personal l'absència del català a les oficines de la Franja de Ponent, Tamarit de Llitera i Fraga, dient: «estem sotmesos a la legislació respecte a l'ús del català en aquesta zona». Aquesta suposada submissió «a la legislació» de La Caixa només la practica envers el català. Atès que hi ha caixers amb la inscripció «Electronic Money» i, en moltes sucursals d'àrees turístiques, hi ha publicitat en italià, japonès, àrab..., llengües que no gaudeixen del més mínim reconeixement legal a casa nostra. En una segona carta, Fornesa assegurava estar «ben amatents a anar introduint, en la mesura que les possibilitats ens ho permetin, nous camps de normalitat». Dissortadament, no han estat més que paraules boniques.

L'antic Banc Sabadell, que ara es dóna a conèixer com a Sabadell/ Atlántico, també s'ha establert a Fraga ignorant completament la presència del català. No ens ha d'estranyar gens ni mica. Un dels seus treballadors, que exerceix en una oficina del Principat, m'explicava que fins fa poc tenia prohibit comunicar-se en la nostra llengua amb altres *comunitats autònomes* de parla catalana per correu electrònic. Tot i que aquesta normativa ha desaparegut, l'esmentat treballador confirma que és de coneixement intern: «m'imagino que els produïa més mals de cap que altra cosa, perquè s'havien guanyat algunes denúncies sindicals i d'altres treballadors».

Aquest esperit tan apocat a l'hora de fer servir el català a la Franja de Ponent, contrasta amb l'embranchida que aquestes entitats d'estalvi van protagonitzar en favor de la nostra llengua en el tardofranquisme. Tant cert és, que un lector de la revista *Temps de Franja* (núm. 60) recorda que abans que el català recuperés l'oficialitat a l'actual *Comunitat Autònoma* de Catalunya: «La Caixa es va avançar als nous temps i va ser pionera en la incorporació de la nostra llengua en les seves sucursals. Aquesta catalanitat desacomplexada sempre va despertar en mi una gran admiració».

Hi ha formes de dominació que passen inadvertides, amb la qual cosa les víctimes no són capaces de percebre la realitat. En el nostre cas, són aquelles que no ens deixen contemplar la vida si no és des d'una perspectiva castellana. I, aleshores, difícilment ens adonem de la submissió en la qual hem quedat atenallats. I aquesta miopia estatal, a certs banquers ja els està bé.

Entrevista a Francesc Mauri

«Qualsevol fenomen meteorològic extrem no ha de ser

Francesc Mauri Domènech, Home del Temps a TV3, participa al Projecte d'Animació Cultural a les Escoles de la Franja que organitza la Direcció de Política Educativa del Departament d'Educació, Cultura i Esport del Govern d'Aragó, coordinat per Màrio Sasot i Antoni Bengochea.

Pregunta. T'agrada que et diguen Home del Temps?

Resposta. Sí. És la paraula que defineix més la meva feina. Estem a un Mitjà de Comunicació –a la Televisió Pública Catalana– integrats dins la redacció d'informatius. En canvi, el meteoròleg ha fet una oposició a l'estat i treballa a un Centre Meteorològic.

P. Vas començar molt jove al món de la ràdio, què t'hi va portar?

R. Les ganés i que m'agradava molt. Acabava de fer els divuit i vaig començar de forma autodidacta. Llavors, molta gent no tenia acabada la carrera de periodisme; havien cursat uns altres estudis o

mitjos estudis. En el meu cas després he estudiat Geografia per a especialitzar-me en Climatologia.

P. Sempre has parlat del temps?

R. Sempre. També hi ha coses que m'agraden molt, sobretot relacionades amb la Geografia: el tema d'ordenació del territori, comunicacions i infraestructures.

P. A quines cadenes has treballat?

R. Vaig començar a Catalunya Ràdio, després em vaig presentar a unes proves de TV3 a la mort d'Antoni Castejón i la marxa de l'Eliseo Vilaclara. Em van triar junt amb l'Anna Rius, que va ser la primera Dona del Temps de la cadena. Vaig treballar al Diari *La Vanguardia*, al *Setmanari del País Valencià*, als inicis de Flash i Flash Back i d'altres col·laboracions a publicacions d'àmbit local i comarcal que continuo fent.

P. Van ser molt dures les proves per a entrar a TV3?

R. La part escènica no va ser tant dura com creia. Ja

havia tingut la meva primera aparició pública a la ràdio i també em va ajudar els anys que feia que em preparava. Hi havia proves relacionades amb la meteorologia, el coneixement geogràfic del territori i del català; van resultar moderadament difícils. l'Alfred Rodríguez Pico em va avalar professionalment.

P. Suposo que el tipus de veu també deu tenir importància?

R. Sí. Jo m'escolto i no m'agrada, però hi ha molta gent que diu que és una veu molt carismàtica. No és la típica veu radiofònica Constantino Romero, però és molt peculiar. Diuen que és un valor afegit.

P. Què cal estudiar per a ser Home del Temps?

R. Geografia és una carrera molt orientada o Físiques. A Físiques només a l'últim curs veus dos assignatures de meteorologia. En el cas de la Geografia, depèn de les facultats. La URV és un exemple en Geografia Física i del Clima, a la UB hi ha moltes assignatures relacionades i la UAB està més dedicada a la Geografia

Humana.

P. Com es fa un programa dels que presentes a TV3?

R. Normalment són set hores prèvies de preparació dels gràfics que presentaràs a l'espectador. Abans hi ha d'haver una recollida prèvia d'informació, una valoració dels mapes, que cada dia s'actualitzen, i de les dades. Està el complement de les imatges i comentaris que rebem dels espectadors via internet. És un valor que ens agrada molt aprofitar-lo.

P. Quan presenteu el temps teniu molt marge d'improvisació?

R. Improvisem. Et fas una estructura mental i el guió són els mapes que et van passant. El fet de fer-ho en directe et facilita aquesta espontaneïtat. Si t'equivoques has de tirar endavant, no pots deixar el programa.

P. Sempre són en directe els programes del temps?

R. Tret d'algunes intervencions al canal 3/24 i de les quatre desconexions provincials als informatius.

P. Ets membre del Consell Assessor del Servei Meteorològic de Catalunya; explica'ns la teva funció.

R. El Servei Meteorològic és un organisme científic per a assessorar. Té una sèrie de persones de la societat civil, relacionades amb el món de la meteorologia, que parlen, tracten i assessoren en temes. Jo represento als Mitjans de Comunicació de Catalunya. Hi ha un observador meteorològic de Catalunya i tres membres de tres Universitats.

P. Habitualment dones el temps des del plató, però sabem que ho has fet des de llocs molt diversos, podries dir-nos-en

necessàriament producte de l'escalfament del planeta»

algun?

R. Segurament el més especial, tipus James Bond, va ser des de la plataforma petrolífera que hi ha davant del Delta de l'Ebre a 50 km. de la costa, al Pou Casablanca de Repsol. Mentre vas en helicòpter et donen una sèrie de consells de seguretat i quan arribes t'entreguen un casc, uns guants i escoltes uns tons d'alarma per si hi ha un incident. Et sens com a una pel·lícula d'acció. Estàs a la plataforma on aterren els helicòpters a més de 50 m. damunt del mar. Darrere tens la torre amb el foc a dalt i el pou extraient petroli i uns vaixells.

P. Un altre lloc...

R. Al mig d'un temporal de neu, ficat a un aiguat o a un riu pràcticament desbordat. Ens hem quedat tirats amb els vehicles, la ventada ens ha pencat l'equipament del sostre... Per sort, accidents no.

P. Has vingut sovint a donar el temps a la Franja?

«A la Franja no n'hi ha cap càmera en directe, espero que algun dia sorgeixi alguna iniciativa per alguna banda. Si arriba la proposta sé que es faran els impossibles.»

R. No tant com jo voldria. Hem estat a Fraga a una crescuda del Cinca, a Vall-de-roures al pantà de Pena i a la frontera, a Caseres, durant la crescuda del Matarranya al 2000. Espero tornar-hi.

P. Quantes càmeres en directe teniu instal·lades?

R. Pràcticament quaranta distribuïdes pel territori de parla Catalana. S'instalen per acords

comercials. TV3 paga la càmera i el lloc on s'instal·la ha d'assumir el cost mensual del transport de senyal de televisió. A la Franja no n'hi ha cap càmera en directe, espero que algun dia sorgeixi alguna iniciativa per alguna banda. Si arriba la proposta sé que es faran els impossibles, vaja.

P. Ja fa anys que fas activitats per als xiquets de la Franja.

R. És la tercera temporada. M'ha ajudat a conèixer el territori i la manera d'ésser dels seus habitants. Coneixia els llocs de la Franja més a prop d'allí on sóc originari —el meu pare és de Caseres— però per a mi el Matarranya era absolutament desconegut.

P. Com va ser que et vas ficar al Projecte d'Animació a les Escoles?

R. Gràcies a Mario Sasot. Es coneixen amb el meu pare, que havia estat molt actiu amb el tema de la Franja des de la transició democràtica. Va haver-hi contactes amb Manuel Campo o fins i tot s'havien vist amb Marcelino Iglesias, que en la seva època era actiu a nivell de la Franja.

P. Què els fas a les classes als xiquets?

R. És un intercanvi de coneixements. Intento no fer una classe rígida i que hi hagi tota l'estona interacció: —Qui s'anima?, —Qui em diu això, allò?... La primera pregunta que els hi faig és: —Qui no veu mai l'informació del temps de TV3? N'hi ha molt pocs. Em fan preguntes com: —Què cobres? Els dic que em guanyo la vida per anar vivint; el perquè de les tempestes i pronòstics molt a curt termini.

La classe serveix perquè s'adonin que hi ha moltes denominacions populars dels fenòmens meteorològics i que la

que diem a la tele no necessàriament és la bona. La bona és la de cada lloc del territori i ningú s'ha d'averonyir dels seus registres lingüístics o fonètics.

P. A quins pobles has estat?

R. A Vall-de-roures, Beseit, Calaceit, Maella, Favara, Nonasp, Mequinensa, Saidí, Tamarit, Benavarri i Fraga, però en queden encara.

P. El català és llengua materna per als xiquets de la Franja, però a l'Aragó no és oficial. Creus que aquestes activitats ajuden a valorar la llengua?

R. Segur, la televisió és un mirall per a la joventut. Que hi hagi un programa com el temps en la llengua de tots els habitants de la Franja, crec que ajuda a valorar i a tenir autoestima, que segurament molta d'aquesta gent l'han perdut pel que fa a la llengua. Crec que anem per bon camí, però segurament no és suficient.

P. Se t'acut alguna activitat més que es podria fer?

R. Activitats adreçades a la gent gran: alguna xerrada. En el cas de Catalunya vaig amunt i avall a Casals d'avis, Ajuntaments...

P. Ho proposarem. T'agrada la natura?

R. Sí, per descomptat. No sóc una persona que entengui la natura de forma ultraconservacionista, crec que s'ha de saber portar, que sigui útil per a nosaltres i que la sapiguem respectar. Fa quaranta anys moltes de les zones que estan urbanitzades eren bancals que els pagesos explotaven i si s'havien de tallar quatre arbres es tallaven; es tenia la natura ordenada. En l'actualitat tenim unes figures necessàries que són els Parcs Naturals, però també s'ha d'entendre les zones frontereres perquè hi hagin activitats que puguin

ajudar a la conservació per si sol del territori. El dia que et vénen unes condicions meteorològiques adverses i tens un foc forestal al no tenir endreusat aquell bosc i estar abandonat es crema.

P. Quin fenomen meteorològic t'agrada més d'observar?

R. Les tempestes, la seva violència. Ens agrada el moviment, les nevades, tot el que surti del normal.

P. I quin fenomen meteorològic et té més preocupat?

R. El canvi climàtic i l'escalfament del planeta. Ens estem carregant el planeta. No hem de contaminar amb la crema dels combustibles fòssils. Sempre intento insistir en la idea de que qualsevol fenomen meteorològic extrem no ha de ser necessàriament producte de l'escalfament del planeta. És en part producte de l'escalfament del planeta i en part surt de la variabilitat natural del clima. Un hivern com el que tenim, històricament, n'hem tingut d'altres, pràcticament.

P. Eres dels que diuen al mal temps bona cara?

R. Sóc dels que veuen el got mig ple.

P. Vam poder presenciar el teu debut com a cantant al programa «Lo cap d'any a TV3» Tens moltes ofertes?

R. No cap. No és el meu. És una experiència; només per posar-me aquelles patilles van estar tres quarts d'hora. Va ser el segon programa en audiència de la història a TV3 i el més vist aquell dia.

P. I Per acabar... què t'agradaria ser de gran?

R. De moment Home del Temps. Sí, sí, em penso que sí.

Fernando de Latorre

El passat 10 de febrer com a conseqüència d'un accident domèstic, als 72 anys d'edat va morir Fernando de Latorre Jasá. Aquest, entre d'altres càrrecs, havia estat alcalde de Calaceit durant quasi tota la dècada dels noranta.

Militant d'Aliança Popular i després del Partit Popular, malgrat que com a polític tingué els seus detractors, eren molts més els qui el tenien com amic i l'admiraven. Era un home honrat, obert, amant de la cultura i s'estimava en gran manera el seu poble.

Durant el seu mandat i a partir de les Primeres Jornades Culturals a Calaceit celebrades l'octubre de 1992 va jugar un paper molt important a favor de la cultura. En aquestes jornades va presidir tots els actes i en tots els seus discursos va utilitzar la llengua catalana, cosa que no havia fet fins als moments presents. Durant aquests dies, degut a la relació de la ciutat amb l'I.E.C. va fer una gran amistat amb intel·lectuals i polítics com Jordi Carbonell, Josep Benet, Francesc Candel, Max Cahner i l'escriptor Baltasar Porcel.

La seva mort ha estat molt sentida per tots aquests i m'han encarregat transmetre el condol a la seva muller i a les seves filles.

Moltes més coses podria lloar sobre la figura de Fernando de Latorre, però aquesta columna no dona per a més.

Amb actituds com les de Fernando de Latorre la vila de Calaceit, declarada com a capital cultural del Mataranya, pot anar molt endavant. Amb les actituds de l'equip de govern de l'actual ajuntament no es va enlloc.

Joaquim Montclús

Un taller d'ocupació restaura l'Abadia d'Albelda

■ Josefina Motis

Abadía d'Albelda

En el any 2003, a Albelda, seguint l'exemple d'una experiència a Carmichael, poble de Terol, es va fer un taller d'aprenentatge de paleta. Va ser iniciativa de l'Ajuntament a càrrec de l'administració per facilitar la formació i lloc de treball d'algunes persones. Així es va iniciar la primera fase amb dotze persones d'Albelda i algun altre poble del costat, entre les que hi havia, com a novetat també, unes quantes dones. Aquesta experiència es va repetir l'any 2004 amb la fase II del taller al que s'incorporaren 6 persones més amb un aprenentatge de cantereria. Al 2006 amb la fase III es va aconseguir de nou subvencions per un altre temps d'aprenentatge en un programa mixt d'ocupació i formació per persones més grans de 25 anys que siguin aturats, inclús per desocupats més grans de 45 anys, persones amb alguna discapacitat, o, amb baixa formació laboral sense experiència prèvia amb l'ofici de paleta o a la construcció.

A les informacions del poble consten les quantitats rebudes

amb ajuda del INAEM, de l'Administració de la Comunitat d'Aragó a Osca i dels impostos municipals empleats per materials i sous en cada fase del taller. Primer es fan unes classes teòriques i després pràctiques amb treball i durada important. Per aquest treball diu que cobren el 150% del Salari Mínim Inteprofessional. Els paletes que ensenyen i d'altres professionals que dirigeixen l'obra també tenen el seu salari.

Els alumnes d'aquesta iniciativa tan important, si segueixen totes les pautes i compleixen els objectius de l'aprenentatge de tots el mòduls exigits per la Certificació Professional de Paleta, obtenen el certificat de capacitació laboral amb el que poden ser empleats o empleades de la construcció, on sempre acostuma a haver-hi feina, o, es poden instal·lar pel seu compte com empresaris/ies.

Amb les classes pràctiques s'està restaurant l'Abadía d'Albelda, edifici al costat de l'església de cara a la plaça molt emblemàtic i arquitectònicament interessant. Era l'habitat-

ge del capellà quan n'hi havia un a cada poble. Era una casa gran, un jardí ampli i un espai que li deien la Sala Capitular que comunicava amb l'església del poble o «Col·legiata de San Vicente». Actualment estava desocupat i molt deteriorat, per dintre a punt de caure. Tot plegat un espai molt gran que els responsables de l'Ajuntament i els arquitectes contractats creuen que és molt valuós per biblioteca, esplais o local social.

És important com iniciativa del poble per combatre l'atur. Però, més i tot, per donar la formació i valor que te l'ofici de paleta o de manobre. A mitjans importants es tracta com si qualsevol que no ho ha fet mai s'hi podés dedicar, ignorant que té una dificultat, una particularitat de coneixements i habilitats que als que s'hi dediquen els hi ha costat molt de temps de treball al costat de professionals.

Com a novetat hi ha la incorporació de la dona en aquest ofici. Segurament que hi ha menys dones treballant a la construcció, perquè allà on intervé la força física, com els esports de competició, de les dones s'espera un rendiment diferent. Com a broma: Seria molt maco que el progrés ens portés a veure xicarronets pujats amb carrutxa dintre d'un cabàs perquè la mare li pugui donar el pit dalt d'una bastida a 40° o amb un fred que pela. O dones portades amb carretó entrant a la sala de parts a tota pastilla. Seriosament: No sé quantes de les dones que han passat per aquests tallers es dediquen a la construcció, però, sempre respectant la iniciativa de cada persona que, conscient de les seves possibilitats pugui triar la professió.

Obert el termini d'inscripció per participar en Artelitera '07

■ Comarca de la Llitera

La Comarca de la Llitera i l'Ajuntament de Binèfar estan ja preparant la 2a edició d'Artelitera, la Fira de l'Artista Lliterà. En concret, aquest any se celebrarà els dies 19 i 20 de maig en el recinte firal de Binèfar.

La fira està oberta a artistes que hagin nascut a la Llitera o que resideixin a la comarca. Un dels aspectes importants és el de facilitar al màxim la presència de tots els interessats. D'aquesta manera, la Comarca de la Llitera i l'Ajuntament de Binèfar posen a disposició dels artistes els stands de forma gratuïta. El número màxim de modulars serà de tres per artista, encara que l'organització es reserva el dret a modificar

les peticions en funció de les sol·licituds.

Les disciplines artístiques que poden incorporar-se són: pintura, vidre, forja, fusta, ceràmica, joies i escultura, entre d'altres.

Els artistes interessats en participar a la segona edició d'Artelitera hauran de presentar les sol·licituds abans del 9 de març. En concret, han d'enviar el formulari d'inscripció, que podran trobar a la web de la Comarca de la Llitera amb una petició formal que s'haurà d'enviar a la seu de la Comarca de la Llitera (Ctra. de Sant Esteve Km. 1.1) o també a l'oficina de l'àrea de Cultura. Per altra banda, indicar que la Comarca de la Llitera i l'Ajun-

tament de Binèfar han enviat als artistes que van participar a la primera edició d'Artelitera un catàleg electrònic en format CD on es poden trobar els millors moments de la primera edició de la fira. Hi ha moltes fotos del certàmen, una descripció dels autors i de les obres presents i algunes referències que van aparèixer

als mitjans de comunicació.

La bona reacció tant del públic com dels expositors ha fet que tant la Comarca de la Llitera com l'Ajuntament de Binèfar es plantegin la segona edició del certàmen del qual pròximament es donaran a conèixer les novetats que incorporarà, fruit dels suggeriments dels propis artistes.

TOT ENSENYANT LES DENTS

Bavoseta o ben quallada?

■ Ramon Sistac

Se acabó. C'est fini. S'ha acabat el bròquil. La intoxicació informativa produïda per la premsa i per l'excés d'informació que ens arriba per totes les vies (Internet inclosa) provoca un efecte «bosc», programat sense cap mena de dubte pels poders fàctics, que ens impedeix de fer-nos idea d'on i com són els «arbres»; aquelles coses que realment són importants per a la supervivència, el desenvolupament i l'èxit definitiu de l'espècie. Amb la confiança plena que tinc en la vostra més que provada sagacitat, no puc fer més que donar per sobreentès que sabeu ben bé de què parlo: de la truita de trumfes, patates, creïlles o patataques.

De fet, «truita» és una paraula tan bonica com delicada. Pel que pareix, és un possible germanisme adoptat pel llatí tardà, *tructa*, que va servir per a designar el peix saborós propi dels rius que baixen de les muntanyes del continent: per això tenim *truita*, *trucha*, *truèita*, *truite*, *trota* i totes les altres formes romàniques. Però, així com les truites salten en les aigües braves del Pirineu, el cuiner expert fa saltar, per girar-la, la barreja quallada d'ous batuts damunt el ferro roent de la paella ben sucada. D'ací probablement l'empipadora homonímia que tenim en català: truita d'ous i truita de riu. I per això els dialectes s'espavilen per evitar-ne la confusió. Allà on hi ha rius, la truita d'ous sol anomenar-se amb la paraula castellana (*tortilla*) o, si és el cas, francesa (*omeleta* o, més aviat, *amoleta*, al Rosselló). Pel contrari, allà on el peix més conegut és el de mar, com passa a la major part de la nostra àrea lingüística, la gent descurada usa la parau-

la castellana per al peix (*trutxa*). Açò sempre i quan no facen anar el castellanisme en tots dos casos. Una altra manera de desfer l'homonímia és l'ús de la paraula *truitada*, usada a tot el Pirineu i a Mallorca, i que al Pallars sol designar la truita de trumfes.

I ací és on anàvem, que per parlar de lingüística jo cobro. He sentit a la ràdio un programa d'estos que es dediquen a la gastronomia o, més aviat, a la cuina, amb receptes i tal. Hi ha participat un cuiner famós, segons diuen, el millor del món. Ferran Adrià —qui, per cert, és l'inventor de la «truita de patates de bossa», una creació que ens ha solucionat més d'una vegada la papereta als que tenim canalla— hi ha predicat a tort i a dret, i jo he arribat a la conclusió que potser sap desmuntar i *deconstruir* una truita de trumfes, però jo no me'n menjaria pas una de feta per ell. Vaja; pel que ha dit, ben bé la fa a l'inrevés de com la faig jo.

Anem a pams. Una bona truitada, en la meua modesta opinió, ha de portar molta trumfa i poc ou. L'ou, a més, ha d'estar més barrejat que batut, perquè no s'ha d'esponjar. Les trumfes han de quedar ben cuites, però no pas cruixents (però a poder ser senceres, sense que es facen puré). I ben quallada, mai bavosa o cruenta (això es reserva per a la truita a la francesa). L'objectiu és clar: l'ou ha de quedar cuit perquè una bona truita (de trumfes) està més bona passades unes hores, fins i tot d'un dia per l'altre. Ah! I la vull ben retja (o doble, o gruixuda), com la fan als bars populars. I amb oli del bo!

Tal vegada, donada la importància intrínseca del tema i la seua transcendència per a la nostra cultura, ha arribat el moment d'obrir-hi un fòrum en les pàgines d'esta revista. Persones com Esteve Betrià i Berenguer de Mussots hi podrien estar interessats, i potser també l'Hèctor Moret. I eixo corcò de les cartes al director, la Josefina Motis, amb qui algun dia em tindrè unes paraules (amables). Però potser somio truites.

El Matarranya es 'vacuna' contra l'urbanisme salvatge

■ Lluís Rajadell

CARLES SANCHO

Peiró i mas de Roda. Vall-de-roures

Les directrius d'ordenació del territori, en fase d'informació pública, no permeten les urbanitzacions aïllades. El document obliga a catalogar tots els masos i proposa la seua rehabilitació com a segones residències o establiments turístics.

La Comarca del Matarranya vol evitar l'aparició d'urbanitzacions aïllades dels actuals nuclis urbans i es decanta per la construcció de petites promocions d'habitatges als pobles que puguin ser desenvolupades per constructors locals. Almenys, aquesta és la proposta que figura en les directrius d'ordenació del territori, un document que està actualment en període d'informació pública i que ha estat elaborat per la DGA amb la col·laboració de la pròpia Comarca. Aquest document s'articula en dos apartats, un primer denominat «estratègies», de caràcter orientatiu, i un altre denominat

«normativa», que és vinculant per als divuit pobles de la demarcació, que serà la segona zona de tot Aragó en disposar de directrius d'ordenació territorial, després del Pirineu. Actualment, també estan en tramitació les de Gúdar-Javalambre, Maestrat i Serra d'Albarracín.

La proposta de directrius per al Matarranya dedica una atenció especial a la protecció del paisatge –tan natural com urbà–, a la preservació del medi ambient, a millorar l'accessibilitat als serveis bàsics per a la població i a la generació d'activitats econòmiques que contribueixen a diversificar l'economia, actualment basada en la ramaderia. Considera necessari millorar les comunicacions amb el litoral mediterrani, Saragossa i la resta d'Aragó, així com l'eix nord-sud i les telecomunicacions.

Les directrius aborden amb

amplitud l'ordenació de l'urbanisme perquè «en el futur es preveu una major demanda de sòl per urbanitzar». Justifica aquesta previsió pel creixement de l'activitat turística i per l'augment de la població, almenys en el cas d'alguns pobles. La vessant normativa recolza la rehabilitació del patrimoni edificat enfront de la construcció de nous edificis i, sobretot, la rehabilitació dels masos, una tipologia edificatòria que es considera amb un gran potencial com a «residència secundària i de serveis –hotelera–». En qualsevol cas, si es construeixen cases noves haurà de ser amb materials i tipologies que s'integren d'una forma «harmònica» amb l'estructura preexistent, i s'hauran d'evitar «els nuclis aïllats», un fenomen molt present en les zones turístiques però que dispara els costos de serveis i infraestructures públiques, a més de perjudicar el paisatge, un dels principals recursos del Matarranya.

Les directrius donen una importància molt gran als masos, les antigues construccions aïllades dedicades a l'explotació agropecuària dels terrenys del voltant que actualment estan deshabitades en la seua pràctica totalitat. Els ajuntaments estaran obligats a elaborar un catàleg d'aquestes construccions on es facen constar les seues característiques, la ubicació i les condicions per a la seua rehabilitació. En el mateix apartat, es preveu la confecció també d'un catàleg comarcal dels masos, uns edificis que constitueixen «un patrimoni arquitectònic de singular interès».

Respecte a les activitats econòmiques, segons les direc-

triús, han d'evitar la des població i fomentar la diversificació, amb l'agroindústria i el turisme com a principals motors. La ramaderia ocupa també un paper important, encara que ja en la introducció s'adverteix que el porcí està «pròxim als límits de capacitat per l'elevada càrrega ramadera» del Matarranya. Les principals concentracions de granges es donen a Pena-roja de Tastavins, Mont-roig, Fontdespatla i Vall-de-roures. Com a recomanació, les directrius consideren que s'hauria de restringir la implantació de noves explotacions a Pena-roja, Beseit, Mont-roig, Ràfels i Fondespatla. A més, fixen –amb caràcter obligatori– una sèrie de distàncies mínimes per construir noves granges en sòl no urbanitzable, com 300 metres de separació respecte a una vivenda de turisme rural o 1.500 respecte de conjunts d'interès cultural.

Protecció per als olivers centenaris

Per a fixar les zones catalogades com a sòl no urbanitzable especial –on la possibilitat de construir és molt limitada–, es consideraran diferents factors, com la pertinença a la Xarxa Natural d'Aragó –com és el cas dels Ports de Beseit o del riu Matarranya–, ser terreny de regadiu o amb cultius d'oliveres «amb una antiguitat superior a 150 anys».

Les directrius donen també molta importància a la protecció del patrimoni cultural i obliguen als ajuntaments a elaborar catàlegs dels elements de més interès, que no podran enderrocar-se. Per als conjunts urbans de Ràfels i Beseit

proposen l'aprovació d'Àrees de Rehabilitació Integral per a promoure la seua recuperació. En estos casos s'haurà de respectar la trama urbana, mantenir la volumetria i eliminar el cables i altres instal·lacions de les fronteres de les cases, així com les retolacions cridaneres o que grinyolen en l'entorn. També proposa, amb caràcter general per a tota la comarca, elaborar un catàleg de les construccions de pedra seca.

Respecte al paisatge, obliga a elaborar estudis d'impacte per a projectes com parcs eòlics, canteres i altres projectes. Les línies elèctriques hauran de posar-se als llocs menys visibles i no podran discórrer a menys de 150 metres d'arbres singulars catalogats. Els projectes de centrals d'energia eòlica—encara no n'hi ha cap d'instal·lat—no queden prohibits però la seua instal·lació serà restrictiva i limitada a uns pocs espais per definir. Actualment, hi ha un acord tàcit per a no crear aquest tipus d'instal·lacions a la comarca pel seu greu impacte en el paisatge. El president comarcal, Roman Roda, anuncia, no obstant, que es presentaran esmenes al text actual per a que siga més restrictiu en esta qüestió.

Estructura urbana

En l'apartat d'estratègia —i per tant orientatiu— les directrius proposen una jerarquització novedosa de l'actual xarxa urbana. Les principals novetats són potenciar les funcions de Queretes, com a nucli subministrador de Lledó i Arenys, reforçar el paper de Calaceit, millorar la comunicació entre Massalió i Casp (Saragossa), potenciar el paper de la Freixneda per a cobrir necessitats de pobles veïns com la Torre, la Portellada, Valljunquera i Fórnols. Per últim, considera convenient impulsar el paper de Pena-roja com a prestador de serveis per a Mont-

roig, Torredarques i Fontdespatla.

Considera també prioritari promoure vivenda social a Beseit, Mont-roig, Pena-roja, la Freixneda, Vall-de-roures, Queretes, Massalió i Calaceit, pobles on, degut al seu dinamisme econòmic, hi ha demanda que no és prou atesa per l'oferta actual.

També recomana millorar la depuració d'aigües residuals a Pena-roja, Beseit i Vall-de-roures per la seua situació a les capçaleres dels rius Matarranya i Tastavins. Respecte al subministrament d'aigua de boca, cal millorar-lo a Beseit, Lledó, Pena-roja, Arenys, la Portellada, la Torre, la Vall, Vall-de-roures i Valljunquera.

La prestació de serveis bàsics —ensenyament, sanitat, administratius— haurà d'estar a l'abast de tota la població en un desplaçament màxim de 30 minuts, sobretot pel que fa als centres de salut, ubicats a Vall-de-roures i Calaceit.

Parc Natural als Ports de Beseit

Degut al caràcter fronterer del Matarranya, les directrius consideren convenient una millor coordinació amb els governs de Catalunya i País Valencià, especialment pel que fa a la gestió medi ambiental

dels Ports de Beseit, un massís muntanyós repartit entre les tres comunitats autònomes —les dues citades més Aragó—. Defensen també l'ampliació del Parc Natural dels Ports de Beseit, existent a la vessant catalana, a les zones aragonesa i valenciana, una solució que milloraria la gestió i configuraria un parc natural «de gran atractiu».

Propostes per pobles

• **Vall-de-roures:** Més sòl urbà i industrial. Millorar el subministrament d'aigua i depurar els vertits urbans. Vivenda social.

• **Calaceit:** Més sòl urbà i industrial. Vivenda social. Residència de la tercera edat i un centre de dia.

• **Pena-roja:** Reforçar els equipaments —una petita residència i centre de dia— per atendre també a pobles pròxims. Haurà d'incrementar el sòl urbà. Depurar les aigües residuals. S'ha d'aplicar el pla de gestió de residus ramaders. Crear serveis turístics. Possible museu del medi natural.

• **Beseit:** Fomentar l'oferta hotelera, rehabilitar el patrimoni edificat i promoure vivenda social. Ha de depurar les aigües residuals i millorar el subministrament d'aigua de boca. Crear serveis turístics.

• **Queretes:** Més sòl resi-

dencial i per agroindústria. Petita residència i centre de dia. Possible museu del vi.

• **La Freixneda:** Més sòl residencial. Possible àrea per a turisme esportiu. Crear serveis culturals.

• **Massalió:** Més sòl urbà per a cobrir la demanda de vivenda. Crear una oficina per atendre als treballadors immigrants. Possible museu de l'oli.

• **Valljunquera:** Impulsar l'activitat turística. Millorar el subministre d'aigua.

• **La Vall del Tormo:** Més sòl urbà i rehabilitació de cases desocupades. Ha de millorar el subministrament d'aigua.

• **Fondespatla:** Creixement del sòl urbà i rehabilitació de cases. Pot coordinar actuacions amb Pena-roja.

• **Mont-roig:** Més sòl per usos residencials.

• **Lledó i Arenys:** Més sòl residencial. Han de millorar el subministrament d'aigua.

• **La Portellada:** Promoure un establiment «multiservei».

• **La Torre del Comte:** Millorar el subministrament d'aigua, promoure un «multiservei» rural. Possible museu sobre obres hidràuliques.

• **Ràfels:** Promoure un «multiservei».

• **Fórnols:** Promoure un «multiservei».

• **Torredarques:** Promoure un «multiservei».

AL·LEGACIONS A LES PSEUDOCAPITALITATS

La Comarca del Matarranya va aprovar el passat 13 de febrer en un ple comarcal les al·legacions a les Directrius d'Ordenació del Territori elaborades per la DGA i que estan en període d'informació pública. L'apartat que ha provocat més rebuig dels alcaldes ha estat el de les noves centralitats territorials, proposades en l'apartat d'estratègies. Es tracta, segons la proposta del Govern d'Aragó, de potenciar els recursos de certs municipis, a més de les dues capitals —Vall-de-roures i Calaceit—, per a que actuen com a prestadors de serveis per als pobles del voltant. Es proposava esta nova funció de pseudocapitals per a Queretes, la Freixneda i Pena-roja. Encara que les noves centralitats territorials són questionades per la Comarca, els alcaldes de Mont-roig i la Portellada demanen més contundència en l'eliminació d'aquest nou concepte. Pel contrari, l'alcalde de Pena-roja considera que les al·legacions perjudiquen al seu poble. Per altra banda, també es presentaran al·legacions en contra de les limitacions que les Directrius imposen a la construcció de noves explotacions ramaderes, sobretot de porcí. Considera la Comarca que la porcinocultura és, actualment, el pilar fonamental de l'economia comarcal o, almenys, de bona part dels seus pobles. D'aplicar-se les directrius, els alcaldes entenen que perillaria el futur d'aquest subsector ramader.

«Los Draps» als VIII Premis de la música aragonesa ‘Cultura Popular’ va ser triada la millor cançó en llengua minoritària d’Aragó

■ Ruben Lombarte

Dissabte 24 de febrer. Són les 20:00 hores. La sala Luis Galve de l’Auditori de Saragossa simula un galliner. Tots els nominats, infinitat de mitjans de comunicació i gent del carrer interessada per la gala, omplen les butaques del recinte. Entre els assistents, on hi ha moltes cares conegudes, predomina l’estil cool i les ulleres de pasta. Com peix fora de l’aigua, m’assec a prop de l’escenari. Aquesta vegada, la càmera de fotos parlarà per mi.

S’apaguen los focus de la sala. Un color groc tènue –idoni per incentivar el son acumulat al llarg de tota la setmana– s’apodera de les cares de tots los assistents. Totes les mirades estan posades en el presentador, que ix a escena. Santi Rex, component de los ‘Niños del Brasil’ i nascut per actuar fa molt bé, per cert, aquest rol.

El lliurament dels primers premis de la nit passa amb força rapidesa. S’esmenta als nominats i acte seguit s’escull al guanyador. Els músics baixen a recollir el premi. Comparsa de besets, aplaudiments, un breu discurs i passem als següents nominats. Fins

aleshores, no conec cap dels grups premiats. ‘Las Novias’, ‘Insulina Morgan’, ‘Volador’... a ningú. Jo que em considerava un entès de la música...

El moment esperat

El grup saragossà ‘Karhe’ fa la seua segona posada en escena. La música distrau lleument los meus avorrits però a la vegada emocionats pensaments. La tenuïtat de la sala incentiva els primers badalls de la nit. I és que la il·luminació de l’auditori és propensa per a que més d’un dels assistents faça un cabussó.

Aribem al setè premi de la nit. És el moment de ‘Los Draps’. Si no es guanya, no caldrà pujar a l’escenari. Si es guanya, comparsa de besets, aplaudiments, un breu discurs i passarem als següents nominats.

Els lliuradors del premi, en aquest cas els membres de Mallacan –per fi algun conegut– puguen a l’escenari per atorgar el premi a la millor cançó en llengua minoritària. Després d’un petit però compromès discurs en aragonès, apareixen els quatre

nominats. Són Àngel Petisme, Lurte, Ulut i Los Draps.

El públic està impacient. Més hi estan los nominats, en aquest cas, los més estrafalaris de la gala. Per fi, Fer Mallacan diu les paraules més esperades: «O premio a la mejor canta en lengua minoritaria ye para

Cultura Popular, de OS DRAPS». Marc, Espígol, Txutxa i Àlex (lo nou cantant) puguen a fer el discurs.

Però la gala continua. Més lliuraments de premis. ‘Violadores del Verso’ són premiats en dos seccions, noves actuacions en directe i acomiadament final. La gent, cansada però satisfeta de la bona organització de l’esdeveniment, abandona, alliberada, les instal·lacions de l’auditori. Foto de família i punt i final. La resta de la nit està servida.

El català als premis

El discurs de ‘Los Draps’ va estar ple de reivindicacions. Marc, portanveu del grup, va fer un comunicat íntegrament en català, donant les gràcies a tots els col·lectius que lluiten per l’oficialitat de la llengua catalana a la Franja de Ponent, així com també als organitzadors de l’esdeveniment i a les formacions musicals que han compartit escenari al llarg d’aquests anys amb la formació del Matarranya.

Tanmateix, també es va criticar el posicionament del

govern davant els assumptes de llengua, així com també el discurs anticatalanista i persecutori que fan alguns partits polítics aragonesos.

‘Cultura popular’ va ser premiada a la millor cançó de 2006 en llengua minoritària. Però aquest premi també premia l’esforç que Los Draps han fet al llarg d’aquests anys per la seua llengua i la seua terra. És un premi a la seua carrera, al seu triomf amb el ‘No mos fareu callar!’ i els seus innumerables concerts que han fet al llarg d’Aragó i els Països Catalans.

Però per desgràcia, queda encara molt lluny el que es mereixen ‘Los Draps’ i diversos col·lectius de la Franja de Ponent, que no és altra cosa que una Llei de Llengües que reconega a Aragó els drets lingüístics catalans.

Els premiats

01. Millor web: Las Novias
02. Millor vídeo: Concierto en Veruela de Distrito Catorce
03. Millor suport: Aragón Radio
04. Millor maqueta: Insulina Morgan d’Insulina Morgan
05. Millor directe: Volador
06. Millor cançó: El Meteorólogo de Tuco Requena
07. Millor cançó en llengua minoritària: Cultura popular de Los Draps
08. Millor àlbum: Cantautores aragoneses
09. Millor projecció: Almas Mudas
10. Millor difusió: Violadores del Verso
11. Millor solista: María José Hernández
12. Millor grup: Karhe
13. Millor grup segons els locals: Violadores del Verso
14. Premi especial: Distrito-catorce

GALERIA DE PERSONATGES

Gilberto Obiol Ibarz, del Grup d'Art de Mequinensa

«Sóc regidor més per vocació de servei que per pretensions polítiques»

■ A. Coso

Gilberto Obiol va nèixer a Gimenezs l'any 1946. De seguida va anar a viure a Mequinensa, d'on és sa mare. A Mequinensa van transcórrer la seua infància i joventut. Després d'uns anys de viure a Barcelona –treballava a ENHER– i poc abans de la prejubilació, el van destinar a Mequinensa com a encarregat del Castell, circumstància que li va permetre tornar al seu poble. Gilberto, que se sent, i ho és, un mequinensà de soca-rel, necessita l'ambient, la gent i el paisatge d'aquestes terres. Aquí es troba feliç i, això, és una sort per Mequinensa.

Gilberto és únic, especial, dels que no sovintegen gaire, no crec exagerar si us dic que s'ha

convertit en un personatge imprescindible aquestes darrers anys a la vida quotidiana de Mequinensa. Hi ha una cosa d'ell que sempre m'ha fascinat: la natural vocació de servei que posseeix i de la que sempre que té ocasió en dona bona mostra, per exemple, implicant-se amb responsabilitat en la política local com a regidor a l'Ajuntament, i no perquè tingui una especial vocació, ni encara menys pretensió política, sinó, pel convenciment que pot dedicar el temps lliure, que li deixa la seua condició actual de prejubilat, per a ser útil a la comunitat on viu. Per això no és res estrany, que amb aquest esperit de servei, el puguem trobar col·laborant en altres feines d'interès per a la

comunitat, sense cap benefici material per a ell.

Gilberto, dotat d'un do innat per dibuixar, és un expert pintor que domina diverses tècniques de pintura, va estudiar a l'Escola d'Arts i Oficis de Barcelona i va tenir de mestre al pintor mequinensà Santiago Estruga; juntament amb altres artistes locals, és el fundador de l'Escola de pintura «Grup d'Art Mequinensa». Ja que com diu Gilberto: «Mos van trobar amb un grup de persones amb ganes de pintar, però sense que ningú els guiés, i vam pensar en organitzar uns cursos, de dibuix i de pintura».

L'organització dels cursos va propiciar, que en molt poc temps, es posés en marxa l'Escola de pintura. Va ser l'any 2000, i

Gilberto, des de aleshores, ha estat allí, contribuint en tot el que ha fet falta per al bon funcionament de l'escola, ja siga com a president o com de professor, aportant els seus coneixements i experiència, amb la generositat pròpia del qui la vocació de servei és cosa natural.

CRÒNIQUES TAGARINES

**Artur Bladé i
Desumvila,
escriptor de l'Ebre**

■ Esteve Betrià

El propassat 2 de març s'ha acomplert el centenari del naixement a Benissanet (Ribera d'Ebre) del biògraf, memorialista, poeta, narrador i periodista –és a dir, escriptor– Artur Bladé i Desumvila; així doncs, per aquest any de Nostre Senyor de 2007 s'han organitzat tot un seguit d'actes per mirar de difondre la seua obra literària i la seua figura pública lligada al catalanisme republicà i a les Terres de l'Ebre. El primer d'aquests actes fou la inauguració el passat 15 de gener a la seu de la Residència d'Investigadors del Consell Superior d'Investigacions Científiques, al bell mig del Raval de Barcelona, de l'exposició «Artur Bladé i Desumvila: escriptor de l'Ebre català, cronista de l'exili», exposició que el 15 de febrer arribà a Tortosa, el 2 de març a Benissanet i que està previst que visite, successivament, Miravet, Riba-roja, Lleida, Móra d'Ebre, Ascó, Flix, Rasquera, Vinebre,...

Artur Bladé començà a exercir com a periodista a Gandesa i a Móra d'Ebre i després a Barcelona. Fou funcionari de la Generalitat republicana i secretari personal de Martí Rouret, Conseller de Sanitat i Assistència Social del govern presidit per Lluís Companys. Va fer la guerra al Cos de Sanitat de l'Exèrcit de l'Est i s'exilià a França el 1939 –a Montpeller féu estudis de llengua i civilització franceses, d'art i de filosofia– i el 1942 s'embarcà cap a Mèxic, on col·labora en les revistes de l'exili

català *La Nostra Revista*, *El Pont Blau*, *Xaloc*. Torna a Catalunya el 1961 i residí a Tarragona i Barcelona, on morí el 1995. Publicà l'evocador tríptic *Benissanet* (Mèxic, 1953), *Crònica del país natal* (1958) i *Gent de la Ribera d'Ebre*, meravellada de la vila i les terres on va nèixer gràcies a un realisme poetitzant va descobrint el microcosmos d'una societat rural, amb els seus èxtasis i les seues tragèdies, amb els tipus, els costums i les festes populars. A partir sobretot de les notes d'un extensíssim dietari publicà diversos assaigs biogràfics, on es revela com un gran observador, amb el gust per l'anècdota i el detall: *Contribució a la biografia de mestre Fabra* (1965), *Francesc Pujols per ell mateix* (1967) –ja el 1944 Bladé havia publicat a Mèxic una breu síntesi de la singular filosofia de Francesc Pujols en *Geografia espiritual de Catalunya–, El senyor Moragas* (Moraguetes) (1970) i *El meu Rovira i Virgili* (1981). També conreà el dietari en els quatre volums de *Viure a Tarragona* (1984-1991), la biografia, *Antoni Rovira i Virgili i el seu temps* (1984), i l'autobiografia polítiques: *L'exiliada* (1976), testimoni de la seua estada com a exiliat a França i *De l'exili a Mèxic* (1993). Encara el 1996 es publicà pòstumament *L'edat d'or*, llibre de records d'infantesa definida per Albert Manent com «una gemma més dins el petit i únic tresor que representa la seva obra memorialista d'una part de les Terres de l'Ebre.»

Artur Bladé i Desumvila (1907-1995), de Benissanet, és sens dubte una de les tres grans figures literàries del segle XX ocupades en la descripció de l'Ebre catalana. No cal dir que les altres dues són, des de perspectives i projeccions ben diferents, els novel·listes Jesús Moncada (1941-2005), de Mequinensa, i Sebastià Juan Arbó (1902-1984), de Sant Carles de la Ràpita. Això sí, tots tres moriren en la capital del país: Barcelona.

Qüestió de supervivència

■ Quim Gibert

Fa una colla d'anys La Bressola de Nyils (el Rosselló) va fer una estada a la Franja de Ponent. Va consistir en una setmana d'activitats escolars i de descoberta de la comarca del Baix Cinca. Una de les visites fou a Vil·la Fortunatus, un jaciment romà del terme de Fraga. El guiatge del recinte sol ser a cura del propietari de la finca, un pagès que ha pogut assumir aquesta feina havent assistit a diferents cursos sobre el jaciment. L'esmentada formació la va fer a Saragossa, amb la qual cosa un cop van començar les visites preferia fer les explicacions en castellà. I és que se sentia més segur en aquesta llengua per parlar de l'antiga vil·la romana. Quan el mestre de La Bressola va veure que es dirigia als seus alumnes en castellà, li va suggerir de fer-ho en català. Per la senzilla raó que els escolars nord-catalans desconeixien la llengua castella-

na. El guia, però, va continuar en castellà. Segurament perquè l'home tenia molt arrelat aquest costum lingüístic i, sobretot, no se'n feia a la idea que hi pogués haver catalans que no entenguessin el castellà. Aleshores, el mestre rossellonès, que sortosament coneixia el castellà, es va veure obligat a haver de fer d'improvisat traductor. No van passar ni deu minuts que el guia es va adonar de tan absurda com arribava a ser aquella situació. I finalment es va llençar, potser per primera vegada, a fer-ho en català.

Si poden produir-se aquests ridículs a Fraga o d'altres topants de la Franja és perquè la situació politicolingüística hi acompanya. Quan t'han ensenyat a identificar-te amb una societat en la qual se t'exclou, contemplar la supervivència de la teva llengua amb indiferència esdevé normal. Per això, en aquests casos no funcio-

nen ni els principis bioètics que tendeixen a mobilitzar els humans davant de valors (la vida de la llengua i de la cultura autòctones) susceptibles de ser malmesos.

Tot i que aquesta és una situació d'extrema vulnerabilitat lingüística, hi ha polítics suposadament sensibles a la llengua que desvien la seva responsabilitat cap a la ciutadania. És el cas de José María Becana, diputat fragatí—amb carnet del PSOE—a les Corts espanyoles, que no ha tingut el més mínim inconvenient a dir que «la culpa de la mort del català a la Franja serà dels parlants i no de les administracions» (*El Triangle*, 13-11-06). Després de 30 anys «democràtics» d'aculturació de la Franja de Ponent, a ningú hauria de sorprendre que la llengua vagi de mal borràs. Així, doncs, és inadmissible l'intent per part d'un dirigent socialista, que ha demostrat encert en altres

afers, de culpabilitzar els seus conciutadans. Fer passar les víctimes per botxins, recorda aquells comentaris frívols, fruit d'una societat masculista, entorn la violència de gènere. De la mateixa manera, parlar amb el to de Becana sobre la mort d'una llengua també és fruit d'una societat cada cop més acastellanada, com ara la d'aquestes comarques sota administració aragonesa, en les quals és possible manipular el poble fins al punt que presenta comportaments com el del guia de Vil·la Fortunatus.

No obstant això, hi ha franjats que no es deixen entabanar. Baltasar, un veí de Lasquarri (Ribagorça), declarava sense embuts: «som catalans occidentals, pesi a qui pesi, però per sobreviure i no tenir problemes, ho neguem públicament des de fa molt de temps» (*Presència*, 11-8-06).

SOM D'EIXE MÓN

Diumenge i dimarts de Carnaval

(per a l'amic Àngel Velasco)

Francesc Ricart

No sé si té a veure amb la incursió en coses espirituals de l'últim article, el cas és que un diumenge d'aquest mes de febrer em vaig camuflar en una excursió que anava a Montserrat, justament el dia anunciat de la Renovació de la Flama de la Llengua catalana. Es tractava d'un acte amb participació de representants de tots els territoris de la cosa del català; un acte no estrictament espiritual, és clar, però no exempt d'espiritualitat. Bona part dels participants en el ritual van presentar les excel·lències i les mancances de cada territori on crema la flama en qüestió; tothom va plorar molt, però, alhora, es van enfilem en els seus parlaments, cantant virtuts de la seua catalanitat, fins al punt de provocar-me sentiments contradictoris: si bé coincidien en la cosa dels problemes exposats per cada orador, en canvi em sentia estranyament allunyat i mancat de l'espiritualitat anunciada. A la Franja no tenim referents d'allò que en diuen identitat, ni grans patrimonis comuns a la col·lectivitat (llevat de Jesús Moncada, des de fa ben poc, és clar) que ens singularitzen en el conjunt de la cultura catalana.

Ja imagino com algú està esmolant l'eina per posar-me en evidència: què vol dir a aquestes alçades de la història parlar de cosa identitària... Com sou els catalans (ui, ara!), sempre pensant en el vostre melic, sempre plorant, sempre en el vostre centre del món. I què coi de referents de catalanitat voleu tenir? A la Franja, no ens en cal (continuo imaginant el meu amable interlocutor), nosal-

tres som com som i no necessitem ni espills ni històries per emmirallar-nos, si més no de cap espill ni història catalans (què us heu cregut!, torno a témer la reacció de l'amic cada camí més irat).

Amb tantes cabòries, en plena època de Carnaval, tan temuda per la canalla postfranquista, quan ens feien pensar que les mascres eren pecat i com podíem anar de pet a l'infern si practicàvem l'exercici transgressor de disfressar-nos; un servidor, criatura temerosa de Déu (espero no haver-lo emprat en va, el nom vull dir, per si encara és vigent el mostrar de pecats, o era de manaments?), un servidor, us deia, dimarts de Carnaval vaig acudir a la presentació del llibre *Identitats. Convivència o conflicte?**, a l'Ateneu Barcelonès, i em vaig deixar temptar per dos ponents terribles que ens havien de parlar de la cosa identitària, catalana! Un era Salvador Cardús, el sociòleg terrassenc, que ens va omplir de dubtes saludables per desmitificar la identitat encotilladora, la que només miraria la catalanitat des de l'òptica del retrovisor; l'altre, el filòsof Ferran Sàez Mateu, originari de la Granja d'Escarp, un nostre veí de gran prestigi, també ens va ajudar a reflexionar sobre la complexitat a l'hora de formar la identitat avui, en un temps on tothom disposem de molts calaixos d'on traure elements i complements conformadors d'identitat i no, com fins fa poc, quan el personal s'assortia només d'un element definidor, d'on no se'n podia eixir.

Això passava dimarts de Carnaval, el dia de l'enterrament de la sardina, la vigília de dimecres de cendra. Ja ho veieu, em sento una mica orfe enmig de la disbauxa regentada pel rei Carnestoltes, sense poder-me disfressar per la por als inferns; i em sento despulpat perquè m'han dit que no tinc identitat, i que corren mals aires per recuperar-ne o per comprar-ne de nova.

**Identitats. Convivència o conflicte?* Salvador Cardús, Ferran Sàez Mateu, Quim Gibert, Ferran Suay, Gemma Vilaginès. Editor, Àngel Velasco. Editorial Afers

Quelcom més de Pau Gargallo

■ José Miguel Gràcia

En el moment d'escriure els dos articles sobre Pau Gargallo, publicats en anteriors números de Temps de Franja, vaig recollir diversos materials i informacions de revistes de l'època, que no vaig considerar adient incloure-les en els esmentats articles per raons d'espai. I per això escric aquest tercer i últim article sobre l'artista, tot i que penso donar, d'aquelles informacions, solament unes pinzellades.

A la revista *Juventut* (1900-1906) trobem un seguit de referències a Gargallo que ens demostren l'interès, que als vint-i-pocs anys, despertava en els cercles artístics barcelonins, el jove artista. El set de febrer de 1901, aquesta revista publicava ja una relació de treballs premiats al Centre Escolar Catalanista (Secció Ciències Especials i Belles Arts), fent esment a Pau Gargallo i Catalan com un d'aquests premiats. El 5 de gener de 1905, publicà una fotografia d'un baix relleu «per P. Gargallo» amb el títol *Els humils* (l'original de 1904, de guix i avui desaparegut). El número de 25 de gener de 1906, dóna la notícia d'una exposició al «Círcul Artístich» en la que exposen Nonell, Gimeno i Gargallo, entre altres. L'1 de març del mateix any es comentava en la revista: «Aquesta setmana a la Sala Parés hi ha exposats quadres d'en Padilla i escultures d'en Gargallo, dos artistes no ben formats encara, però que ens ofereixen obres força estimables». «Les escultures d'en Gargallo són de molt caràcter, i algunes executades amb força valentia». «En Gargallo és dels qui de debò prometen».

A la mort de l'escultor Agapito Vallmijana, mestre de Gargallo, en el número 4, de 16 de desembre del 1905, la revista *Garba* va publicar la notícia

il·lustrant-la amb una fotografia d'un retrat de l'escultor, comentant: «El retrat seu que publiquem és degut al jove escultor en Pau Gargallo, un dels seus darrers i aprofitats deixebles».

La revista *Futurisme*, el dia 1 de juliol del 1907, hi publicà una fotografia d'una escultura d'un cap de dona, sota el títol «Escultura» d'en Pau Gargallo com a il·lustració del relat.

Tot no eren lloances a Pau Gargallo: el 5 de novembre de 1915, la revista *Themis* anunciava una exposició a la sala La cantonada, «de ferros repujats d'en Gargallo». Aquets ferros no l'inspiraven massa el sentiment estètic a l'autor de la crítica. I el 5 de gener de 1916, comentant una altra exposició a la sala de la Joieria Valentí, tornava a reblar el clau d'aquesta forma: «Testes de ferro repujat mig caricaturesques i joies amb motius de decoració una mica trivials».

De manera molt diferent de l'anterior, el 31 octubre de 1916, la *Revista Nova* publicà uns comentaris força elogiants i deia, entre altres coses, el següent: «L'art actual d'en Pau Gargallo és l'art d'estimar i domenyar la matèria més ingrata. El temperament d'en Gargallo és un temperament africà: exigeix fruïcions més sensuals justament de l'aimada més reàcia. Per això, agafant la planxa de ferro que és una de les matèries més rebeques a l'escultura, s'ha proposat esclavitzar-la i mostrar-ne tot el seu ignot sabor» (Avui això tindria una altra valoració). «En Gargallo és un home nou, un artista creador, un artista complert, un reforç per l'art català modern que lluita per fer-se un lloc entre els exploradors de l'essencialitat plàstica».

En arriba a aquest punt, em

Obra de Pau Gargallo, *Acadèmia*, 1933

fa molta il·lusió comentar el número 45 de la *Revista Nova*, de 31 de desembre de 1916. Ens trobem en la portada un magnífic dibuix de Pau Gargallo. És un dibuix senzill, però molt pensat. Una dona jove, nua, amb els cabells llargs, força llargs, ondats i ben pentinats. És agenollada i mou els braços en el començament d'una dansa que esdevindrà etèria. És públicament nua, i per això no pot mostrar-nos tots dos pits totalment, mig d'un s'hi oculta darrera el braç esquerre fins al límit erotogen del mugronet. No permet que la veiem front a front, tanmateix quan s'aixequi i balli, succeirà allò que sembla irremediable. El rostre, d'una bellesa grega i picassiana a la vegada; i tota ella, preludi de la *Petita ballarina espanyola* de 1927, i encara més, un clar esbós dels cartrons de *La gran ballarina* de 1929. Sembla mentida, però va trigar tretze anys en començar la dansa, tot i que, dins del cervell de l'artista era ballant permanentment.

En el mateix número 45 de la *Revista Nova*, el poeta avantguardista i autor de poemes visuals i cal·ligrames a l'estil d'Apol·linaire, Josep Maria Junoy, publicà un poema, a propòsit d'una exposició de Gargallo a les Galeries Laietanes, el qual no puc més que reproduir-lo tot seguit.

«PAU GARGALLO
Psicologia en ferro-llauna.
Caligrafia atàvica:
Redondilla.

(Màgic perfum dels ulls, fina i minuciosament dentats com la flor de camomilla).

Teogonia oposada.

Res a veure, companys de mapa, el nou P. G. amb la tradició greca-llatina, la lloba nostra.»

El passat 30 de gener va tancar les portes el museu *Pablo Gargallo* de Saragossa per obres d'ampliació i redreçament fins al mes de juny del 2008. Per altra banda, l'exposició antològica de Gargallo que estava a la Pedrera de Barcelona, es pot veure a *La Lonja* de Saragossa des del 22 de febrer.

CURS 2006-2007

**Projecte
d'animació
cultural
a les escoles
de la franja**

**GOBIERNO
DE ARAGON**

Departamento de Educación,
Cultura y Deporte